

Araştırma Makalesi (Research Article)

SU ALTI DALIŞINA KATILAN TURİSTLERİN MOTİVASYON VE BEKLENTİLERİ: BEKLENTİLERİNİN KARŞILANMA DÜZEYİNE YÖNELİK BİR İNCELEME (MOTIVATIONS AND EXPECTATIONS OF TOURISTS PARTICIPATING IN SCUBA DIVING: AN EXAMINATION OF THE LEVEL OF EXPECTATION FULFILMENT)

Emine YILMAZ^{1*} (orcid.org/ 0000-0002-7310-5300)¹Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Muğla, Türkiye

Özet

Bu çalışma, rekreasyonel tüplü dalış turizmine katılan bireylerin motivasyonlarını, deneyim öncesi beklentilerini ve bu beklentilerin karşılanma düzeylerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Veri toplamak amacıyla hazırlanan anket formu, su altı dalışına katılan yerli ve yabancı turistlere uygulanmıştır. Örneklem grubunu, 2024 yaz sezonunda Muğla ilinde faaliyet gösteren dalış merkezleri aracılığıyla ve çevrimiçi ortamdan ulaşılan 300 dalış turisti oluşturmaktadır. Veriler, SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiş; betimleyici istatistikler, güvenilirlik analizi ve beklentilerin karşılanma düzeyini belirlemek amacıyla eşleştirilmiş örneklem t-testi uygulanmıştır. Bulgular, katılımcıların doğa temelli deneyimler ve keşif arzusuyla dalışa yöneldiğini, eğitsel ve eğlenceli beklentilerinin büyük ölçüde karşılandığını ortaya koymaktadır. Ancak, gelişim ve ilerlemeye dönük beklentilerin karşılanma düzeyinin düşük olması, bireylerin daha zorlu ve meydan okuyucu deneyimler aradığını düşündürmektedir. Araştırma sonucunda, dalış hizmeti sağlayıcılarının bilgilendirme, organizasyon ve ekipman kalitesini artırmaları; kişisel gelişimi destekleyecek özel dalış rotaları ve programlar sunmaları önerilmektedir. Ayrıca, çevresel sürdürülebilirlik ve bilinçli dalış uygulamaları doğrultusunda sektörün gelişimi desteklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Beklenti, Deniz Turizmi, Motivasyon, Su Altı Dalış

Abstract

This study aims to examine the motivations of individuals participating in recreational scuba diving tourism, their pre-experience expectations, and the extent to which these expectations are fulfilled. A quantitative research method was adopted, and data were collected through a survey technique. The questionnaire was administered to both domestic and international tourists who engaged in scuba diving activities. The sample consisted of 395 diving tourists reached through diving centers operating in Muğla province, as well as through online platforms. The data were analyzed using SPSS software, employing descriptive statistics, reliability analysis, and paired samples t-tests to assess the level of expectation fulfillment. The findings reveal that participants are primarily motivated by nature-based experiences and a desire for exploration, and that their educational and entertaining expectations are largely met. However, the lower level of fulfillment of expectations related to personal growth and progression suggests that individuals seek more challenging and demanding experiences. Based on the results, it is recommended that diving service providers improve their information dissemination, organizational quality, and equipment standards, and offer special diving routes and programs that support personal development. Furthermore, the development of the sector should be supported through environmentally sustainable and responsible diving practices.

Keywords: Expectation, Marine Tourism, Motivation, Scuba Diving

Giriş

Turizm, bireylerin farklı coğrafyalarda yeni deneyimler edinme arzusuyla şekillenen ve küresel ölçekte büyük bir ekonomik değer yaratan dinamik bir sektördür (Schuhbauer vd., 2025; Zorrilla-Pujana vd., 2025). 19. yüzyılda artan refah seviyesi ve toplu taşıma imkânlarının yaygınlaşması, büyük ölçekli kıyı turizminin ortaya çıkmasını ve turizm faaliyetlerinin daha geniş kitleler tarafından erişilebilir hale gelmesini sağlamıştır (Davenport ve Davenport, 2006). Günümüzde ise kıyı turizmi, küresel ölçekte en hızlı büyüyen sektörlerden biri haline gelmiş; bu gelişme, çeşitli denizel rekreasyon türlerinin yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir (Mola, Shafaei ve Mohamed, 2012). Bu türlerin arasında giderek daha fazla ilgi gören su altı dalış turizmi, doğayla doğrudan etkileşim kurma fırsatı sunarak katılımcılara benzersiz deneyimler sağlamaktadır (Çakmak

* Sorumlu yazar: emineyola@mu.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2025.559

ve Özen, 2020). Dalış, rekreasyonel bir aktivite olarak ortaya çıkmış, ancak zamanla teknik dalış, batık dalışları, mağara ve buz altı dalışları gibi farklı alanlara genişlemiştir. Bir başka deyişle, dalış turizmi, yalnızca rekreasyonel bir faaliyet olmanın ötesinde, macera arayışı, biyolojik çeşitliliği keşfetme, stres azaltma ve kültürel etkileşim gibi çeşitli motivasyonlarla tercih edilmektedir (Pine ve Gilmore, 1999). Bu çeşitlilik, dalış turizminin küresel çapta büyümesine katkı sağlamıştır (Jennings, 2006).

Su altı dalış turizmi, deniz turizminin temel alt bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Hall, 2001; Schuhbauer vd., 2025). Deniz turizmi, genel olarak kıyı bölgelerinde gerçekleştirilen rekreatif ve sportif etkinlikleri kapsamakla birlikte, su altı dalışı bu çerçevede özel bir deneyim sunarak turistlere doğal ve kültürel mirasla doğrudan etkileşim kurma imkânı sağlamaktadır (Orams, 1999). Tüplü dalış, bireylere su altındaki kültürel ve doğal kaynakları doğrudan deneyimleme fırsatı sunan önemli bir turizm faaliyeti olarak öne çıkmaktadır. Artan su altı hareket kabiliyeti ile birlikte kültürel ve ekoturizm odaklı talebin yükselmesi, arkeolojik özellikler taşıyan su altı alanlarının yerinde korunmasına yönelik uygulamaları teşvik etmiştir. Bu doğrultuda, sanal medya turları, şnorkelle dalış, tüplü dalış ve cam tabanlı tekneler gibi yöntemler aracılığıyla su altı turizmi giderek daha fazla ilgi gören bir alan haline gelmiştir (Lück, 2008). Bu bağlamda, dalış turizmi, ekoturizm ve sürdürülebilir kalkınma perspektifinde önemli bir yer tutmakta olup, denizel ekosistemlerin korunmasına ve bilinçli turizm faaliyetlerinin teşvik edilmesine katkı sunmaktadır (Honey, 2008).

Dalışçıların motivasyonlarını ve beklentilerini anlamaya yönelik araştırmalar, destinasyon yönetimi ve turizm planlaması açısından stratejik bir öneme sahiptir (Giglio vd., 2025). Ziyaretçilerin dalışa katılım nedenleri ile deneyimden beklentileri arasındaki ilişki, turistik ürünlerin iyileştirilmesine ve hizmet sunumunun kalite temelli yeniden yapılandırılmasına olanak tanımaktadır (Ditton vd., 2002; Musa, 2002). Ayrıca, motivasyonların analiz edilmesi, çevresel farkındalık düzeylerinin belirlenmesinde ve dalış davranışlarının ekosistem üzerindeki potansiyel etkilerinin değerlendirilmesinde yol göstericidir (Musa vd., 2010). Ayrıca motivasyon, seyahatle ilgili karar verme sürecinde etkili olan temel unsurlardan biri olarak kabul edilmekte ve bireylerin kişisel tercihlerine, önceki deneyimlerine ve sahip oldukları bilgiye göre şekillenmektedir (Dagustani vd., 2018). Nitekim bu tür çalışmalar, yalnızca ziyaretçi memnuniyetini artırmakla kalmayıp (Sangthong, Pattanapokinsakul ve Soonsan, 2025) aynı zamanda sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda çevresel koruma stratejilerinin geliştirilmesine de katkı sunmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada, su altı dalışına katılan turistlerin temel motivasyonları ve beklentileri ele alınarak, bu beklentilerin karşılanma düzeyi incelenmiştir. Buradan hareketle, bu çalışmanın araştırma sorularını şu sorular oluşturmaktadır:

1. Su altı dalışçılarının genel dalış motivasyonları nelerdir?
2. Su altı dalışçılarının dalış öncesi, dalış faaliyetinden beklentileri nelerdir?
3. Su altı dalışçılarının dalış sonrası beklentilerinin karşılanma düzeyi ne ölçüdedir?

Bu araştırma sorularına verilen yanıtlar doğrultusunda, bu çalışmanın sonucunda karşılanmayan beklentilerin karşılanabilmesi üzerine su altı dalış okulları ve kurslarına önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca su altı dalış turizminin sürdürülebilirliğinin de sağlanarak sektörel gelişimine yönelik öneriler ortaya konmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Dalış faaliyetleri, uygulama biçimlerine ve amaçlarına göre temelde dört kategori altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar; aletsiz (serbest) dalış, donanımlı (SCUBA) dalış, eğitim amaçlı dalış ve sportif (rekreatif) dalıştır. Aletsiz dalış, herhangi bir hava kaynağı kullanmaksızın yalnızca nefes tutma yöntemiyle gerçekleştirilen, fiziksel kapasite ve teknik beceriye dayalı bir dalış türüdür. Eğitim dalışları, bireylerin dalış becerilerini geliştirmek ve sertifikasyon düzeylerini yükseltmek amacıyla yapılan yapılandırılmış uygulamalardır (TSSF, 2022). Sportif dalış, rekreatif amaçla gerçekleştirilen, doğa temelli deneyim sunan ve genellikle su altı canlılarını gözlemlemeye yönelik dalış biçimidir. SCUBA (donanımlı) dalış ise, sıkıştırılmış hava veya özel gaz karışımları içeren yüksek basınçlı taşınabilir tüpler yardımıyla su altında solunum yapmayı mümkün kılan, teknik ekipman kullanılarak gerçekleştirilen dalış türüdür (Sahil Güvenlik Komutanlığı, 2021). Bu dalış türü, özellikle ekipman teknolojisindeki gelişmelerle birlikte son yıllarda küresel ölçekte yaygınlaşmış ve deniz turizminin önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir (Davis ve Tisdell, 1995; Dimmock, 2007).

SCUBA dalış, aynı zamanda doğa temelli turizmin de önemli bir parçasıdır ve turistlerin doğayla etkileşim kurduğu başlıca alanlardan biri haline gelmiştir. Öyle ki, PADI (Professional Association of Diving Instructors) yani Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği (2024) verilerine göre 1967 yılından bu yana 30 milyonu aşkın dalış sertifikası verilmiş ve 2024 yılı itibarıyla dünya genelinde 184'ten fazla ülkede 6600'ün üzerinde dalış merkezi faaliyet göstermektedir. Tüplü dalışın bu denli yaygınlaşması, küresel ölçekte milyarlarca dolarlık bir

turizm ekonomisinin oluşmasına katkı sağlamış; sektör, yerel ve uluslararası düzeyde ekonomik getirileriyle dikkat çekmiştir (Mathieu, Langford ve Kenyon, 2003; Oh vd., 2012; Ong ve Musa, 2011; Salim vd., 2013; Schumann vd., 2013; Thur, 2010). Bu sebeple, sektörün sürdürülebilirliği; bunu sağlamak için de katılımcıların motivasyonlarının ve beklentilerinin belirlenerek buna göre adımların atılması hususu büyük önem kazanmıştır.

Tüplü dalış, çağdaş doğa temelli turizm anlayışı içerisinde katılımcılara yalnızca fiziksel bir etkinlik sunmakla kalmayıp, aynı zamanda keşif, yenilik ve tatmin duygularını bir araya getiren özel bir deneyim alanı olarak öne çıkmaktadır (Miller, 1993; Orams, 1999; PADI, 2024). Son yıllarda yapılan çalışmalar, rekreasyonel tüplü dalgıçların temel motivasyon kaynağının su altı ortamını ve deniz canlılarını gözlemleme isteği olduğunu ortaya koymaktadır (Augustine vd., 2015; Dearden vd., 2006; Ditton vd., 2002; Edney, 2012; Lusby ve Cottrell, 2008; Meisel ve Cottrell, 2004; Meyer vd., 2003; Todd vd., 2002). Ong ve Musa (2012) da tüplü dalgıçların temel motivasyonlarını; su altı flora ve faunasını gözlemleme, yeni deneyimler keşfetme (Çulha ve Uşaklı, 2012; Lusby ve Cottrell, 2008; Meyer vd., 2002; Meisel ve Cottrell, 2004), dalışın macera yönünü yaşama (Çulha ve Uşaklı, 2012; Ditton vd., 2002; Meyer vd., 2002; Lucrezi vd., 2017; Todd vd., 2002), heyecan verici ve uyarıcı bir deneyim elde etme ve su altı ekosistemine dair bilgi edinme şeklinde gruplandırmıştır. Garrad ve Gössling (2008) ise bireylerin dalışa yönelme nedenleri arasında; su altı ortamının büyüleyici atmosferini deneyimleme, fiziksel ve zihinsel özgürlük hissi yaşama, sosyal etkileşim kurma ve dalış sonrasında bu deneyimi paylaşma arzusu öne çıkmaktadır.

Dalış deneyiminden alınan memnuniyetin en önemli belirleyicileri arasında, doğal su altı peyzajı ve biyoçeşitlilik ön plana çıkmaktadır (Giglio vd., 2015; Mundet ve Ribera, 2001; Musa, 2002; Pabel ve Coghlan, 2011; Shafer ve Inglis, 2000; Uyarra vd., 2009). Bu nedenle, dalış turizmi kapsamında deniz yaşamına duyulan ilgi hem turistik tercihleri şekillendirmekte hem de ekonomik açıdan önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Araştırmalar, dalgıçların yoğun mercan varlığına ve farklı hareketli türlere sahip bölgeleri daha cazip bulduklarını göstermektedir (Coghlan, 2012; Roman vd., 2007; Uyarra vd., 2009; Williams ve Polunin, 2000). Ancak zengin denizel biyoçeşitliliğe sahip doğal resiflerin yanında, batık gemiler, su altı heykelleri, araç kalıntıları gibi insan yapımı yapay resiflerin yer aldığı alanlara da yöneldiği görülmektedir (Cole vd., 2016; Porter, 2016; Taylor, 2011; Wuest, 2013). Bu durum, dalış deneyiminde estetik, kültürel ve macera odaklı beklentilerin önemli rol oynadığını ve destinasyon tercihlerinin sadece ekolojik değil, aynı zamanda sembolik ve deneyimsel unsurlarla da şekillendiğini göstermektedir.

Yukarıda belirtilen sebeplerin dışında, köpekbalıkları, yunuslar ve balinalar gibi pazarlama yoluyla öne çıkarılan türlerin de su altı dalış destinasyonu seçiminde etkili olduğu belirtilmektedir (Anderson vd., 2011; Birtles vd., 2001; Curtin ve Garrod, 2008; Musa vd., 2006). Su altı vahşi yaşam gözlemciliği olarak da bilinen bu turizm türü, son zamanlarda araştırmacıların da ilgisini çeken bir konu haline gelmiş gerek aktivitenin kendisi gerekse de çevresel koruma anlamında bu konu üzerine çok sayıda çalışma ortaya konmuştur (Apps vd., 2018; Gallagher ve Huveneers, 2018; Gonzales-Matilla vd., 2022; Niella vd., 2023; Smith vd., 2014; Zimmerhackel vd., 2018).

Yöntem

Bu çalışma, Türkiye’de rekreatif tüplü dalış faaliyetine katılan bireylerin motivasyonlarını, beklentilerini ve beklentilerinin karşılanma düzeylerini incelemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veri toplama sürecinde tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, belirli bir evrende var olan tutum, davranış, eğilim ve algıların sayısal olarak betimlenmesine olanak tanımaktadır (Büyüköztürk vd., 2021).

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de rekreatif amaçla tüplü dalış yapan bireyler oluşturmaktadır. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu (TSSF) tarafından açıklanan verilere göre, yalnızca 15 dalış merkezinde yılda yaklaşık 35.000 dalış gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Rekreatif dalışçılarla ilgili güncel ve bütüncül istatistiksel veriler sınırlı olmakla birlikte, bu sayı temel alınarak örneklem çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırmada, %95 güven düzeyi ve %5 hata payı dikkate alınarak yapılan örneklem hesabı sonucunda en az 380 katılımcıya ulaşılması hedeflenmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde, dalış topluluklarına ve federasyon onaylı dalış merkezlerine ulaşılarak amaçlı örnekleme ve kartopu (snowball) örnekleme yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Bu sayede, deneyim düzeyi, coğrafi bölge ve dalış sıklığı açısından çeşitlilik sağlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda veriler zaman ve maliyet kısıtı sebebiyle hem yüz yüze hem de çevrimiçi şekilde toplanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından literatürden derlenen ve dört bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anketin birinci bölümünde, Todd, Graefe ve Mann (2002) tarafından geliştirilen

28 maddelik motivasyon ölçeği yer almaktadır. İkinci ve üçüncü bölümlerde ise Meisel-Lusby ve Cottrell (2025) tarafından kullanılan beklenti ve beklentilerin karşılanma düzeyine ilişkin ölçekler temel alınmış ve her iki bölümde de 18'er madde bulunmaktadır. Dördüncü bölümde ise katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, dalış sertifika seviyesi ve yıllık dalış sayısı gibi demografik ve dalışa ilişkin bilgilerinin yer aldığı 10 soru bulunmaktadır.

Anketin ilk üç bölümü 5'li Likert tipi ölçek ile hazırlanmış olup (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum), ölçek maddeleri orijinal dilinden Türkçeye çevrilmiş, ardından çift dilli bir akademisyenin görüşü alınarak dilsel uygunluğu sağlanmıştır. İçerik geçerliliğini artırmak amacıyla, ilgili alanda uzman akademisyenlerin değerlendirmeleri doğrultusunda gerekli revizyonlar yapılmıştır.

Araştırmanın, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26.02.2025 tarihli ve 21 nolu kararı ile etik açıdan uygun bulunmasıyla, 27 Şubat'ta anket çevrim içi ortama aktarılmış; araştırmanın veri toplama süreci 27 Şubat 2025- 12 Nisan 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. İlk olarak 40 kişilik pilot bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programına aktararak verilerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Pilot uygulama sürecinde herhangi bir teknik ya da içeriksel sorunla karşılaşılması sebebiyle, veri toplama sürecine devam edilmiştir. Bu süreçte, çevrim içi ortamdan toplamda 101 anket formu elde edilmiştir. Elden dağıtılan 500 anket formunun 346 tanesi doldurulmuş; ancak bunların 294 tanesi analize uygun bulunmuştur. Sonuç olarak toplamda 395 anket formu toplanmış ve belirlenen örneklem büyüklüğü olan 380 kişiye ulaşılması nedeniyle, asıl veri seti istatistiksel analiz programına aktararak analiz süreci başlatılmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen nicel verilerin analizinde, uygun istatistiksel yöntemlerden yararlanılmış ve analizler SPSS 20 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikle veri setinin normal dağılıma uygunluğunu değerlendirmek amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları incelenmiştir. Çarpıklık, dağılımın simetriden saparak sağa ya da sola yönelmesini; basıklık ise dağılımın tepe noktasının sivrilmesini veya yayvanlığını ifade eder. Teorik olarak, normal dağılıma sahip bir veri setinde bu değerlerin sıfıra yakın olması beklenir. Ancak uygulamada ± 1 aralığı genellikle "iyi", ± 2 aralığı ise sosyal bilimlerde "kabul edilebilir" olarak değerlendirilmektedir (George ve Mallery, 2010; Field, 2013). Veri setindeki verilere ait için çarpıklık değeri -1.287 , basıklık değeri ise 1.192 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda, çalışmada elde edilen çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 olarak belirlenmiş sınırlar içerisinde kalması ve kabul edilebilir aralıkta yer alması sebebiyle, verilerin parametrik analizler için uygun dağılım özellikleri taşıdığını göstermektedir.

Ardından ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik düzeyleri değerlendirilmiştir. Aşağıda Tablo 1'de ölçeğe ilişkin Cronbach's Alfa güvenilirlik katsayılarına yer verilmiştir. Bu analiz sonucunda, araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik katsayısı $0,951$ olarak hesaplanmış ve bu değer, ölçeğin oldukça yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur (Kalaycı, 2016).

Tablo 1. Ölçeğin Güvenilirlik Katsayıları

Ölçek	Cronbach's Alfa Katsayısı (α)
Motivasyon	,924
Beklenti	,885
Beklentilerin Karşılanması	,880
Toplam	,951

Ayrıca ölçeğin yapı geçerliliğini ölçmek amacıyla açıklayıcı faktör analizi yapılmış, sonrasında katılımcıların demografik ve dalış deneyimine ilişkin özellikleri, frekans ve yüzde dağılımları ile betimlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların dalış motivasyonlarını ortaya koymak amacıyla, ilgili değişkenlere ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak betimsel analizler yapılmıştır. Bu analizlere aşağıda bulgular altında yer verilmiştir.

Bulgular

Katılımcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya toplam 395 katılımcı dahil olmuştur. Katılımcıların %66,3'ü erkek, %33,7'si kadındır. Yaş dağılımı incelendiğinde en yoğun grubu %35,4 ile 26–35 yaş aralığı oluştururken, bunu %22,8 ile 36–45 yaş ve %21,3 ile 46–55 yaş takip etmektedir. Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında ise çoğunluğu lisans

(%46,3) ve yüksek lisans (%22,8) mezunlarından oluşmaktadır; bu da örneklemin eğitim düzeyi yüksek bireylerden oluştuğunu göstermektedir.

Aylık gelir düzeyine göre katılımcıların %28,1'i 60.001–80.000 TL ve %27,8'i 100.001 TL ve üzeri gelir diliminde yer almaktadır. Bu durum, dalış gibi görece maliyetli bir rekreatif etkinliğe katılan bireylerin ekonomik olarak orta–yüksek gelir grubunda yoğunlaştığını göstermektedir.

Katılımcıların %53,2'si rekreatif (eğlence amaçlı) dalış, %46,8'i ise teknik dalış yapmaktadır. Dalış deneyimi açısından, %47,1'i 5 yıl ve altı deneyime sahipken, %18,7'si 6–10 yıl, %14,9'u ise 11–15 yıl aralığında yer almaktadır. Bu veriler, örnekleme hem yeni başlayanların hem de orta düzey tecrübeye sahip dalgıçların ağırlıklı olduğunu göstermektedir. Dalış seviyesi açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların %33,2'si 1 Yıldız dalgıç (giriş seviyesi), %22,8'i 2 Yıldız ve %18,2'si 3 Yıldız dalgıç statüsündedir. Örneklemedeki %8,9'luk bir kesim eğitmen, %10,9'u dalış okulu sorumlusu (2 Yıldız eğitmen), %3'ü ise eğitmen eğitmeni düzeyindedir.

Araştırmada yer alan bireylerin dalış bölgesine geliş amacı incelendiğinde, %47,8'inin doğrudan dalış amacıyla, %23'ünün ise ikamet nedeniyle bölgede bulunduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %18'i tatil, %11,1'i ise iş amaçlı bölgede bulunmaktadır. Son olarak, dalış eşlik tercihleri değerlendirildiğinde, %33,9'u arkadaşlarıyla, %29,4'ü dalış buddy'si ile, %13,9'u yalnız dalış yaparken, %12,9'u eğitmeniyle dalış yapmaktadır.

Son olarak katılımcıların dalış yaptığı destinasyonlar gruplandırılarak incelendiğinde, en çok tercih edilen bölgelerin sırasıyla Kaş (%9,4), Karaburun (%9,1), Fethiye (%6,1), Ayvalık ve Marmaris (%4,1) olduğu görülmüştür. Bulgular, dalış turizminin özellikle Türkiye'nin güney ve batı kıyılarında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Ölçek İfadelerine İlişkin Bulgular

Su altı dalış faaliyetine katılan bireylerin motivasyonlarını, beklentilerini ve beklentilerinin karşılanma düzeylerini incelemek amacıyla yürütülen bu araştırmada katılımcıların motivasyonlarını ölçen 28 ifade yer almıştır. Tablo 2'de, ziyaretçilerin her bir ifadeye vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. Yanıt kategorileri, 1- Tamamen Katılıyorum, 2- Katılıyorum, 3- Karasızım, 4- Katılmıyorum, 5- Hiç Katılmıyorum olmak üzere beş grupta toplanmıştır.

Tablo 2. Katılımcı Motivasyonlarını Ölçmeye Yönelik İfadeler

İFADELER (Dalışa Katılma Motivasyonum...)	Ortalama	Standart Sapma
Eğlence içindir.	4,28	,96
Su altı hayvan ve bitki hayatını görmektir.	4,54	,83
Keşif yapmaktır.	4,52	,95
Dalışın ufuk açıcı ve heyecanlı olmasıdır.	4,66	,72
Geriye dönüp baktığımda hatırlayabileceğim bir deneyim yaratmaktır.	4,69	,71
Macera arayışımdır.	4,23	1,11
Günlük rutinimi değiştirmektir.	3,84	1,32
Dalışın içindeki keşfetme duygusudur.	4,50	,90
Buradaki huzuru deneyimlemektir.	4,47	,87
Sualtı yaşamıyla ilgili daha fazla şey öğrenmektir.	4,37	1,02
Bana benzer yapıda insanlarla tanışmaktır.	3,53	1,42
Günlük işimin baskılarını unutmaktır.	3,81	1,38
Dalış bilgi ve becerilerimi geliştirmektir.	4,32	1,02
Arkadaş/ailemle birlikte olmaktır.	3,23	1,35
Rahatlamaktır.	4,37	1,04
Gemi enkazlarını görmektir.	3,56	1,36
Su altında fazla aksiyon olmasıdır.	3,28	1,45
Fotoğraf çekmektir.	3,68	1,42
Fit ve sağlıklı olmaktır.	3,00	1,49
Yeni insanlarla tanışmaktır.	3,15	1,38
Dalışın zorlayıcı bir mücadele olacağını düşünmemdir.	2,79	1,39
Su altı jeolojik oluşumlarını incelemektir.	3,66	1,39
Dalış bilgi ve becerilerimi başkalarıyla paylaşmaktır.	3,78	1,34
Ekipmanlarımı kullanmaktır.	3,48	1,48

Yapabildiğimi kendime ispat etmektir.	3,42	1,49
Dalışta bir şeyleri kontrol etme şansı olmasıdır.	3,29	1,52
Dalmanın yapması etkileyici bir şey olmasıdır.	4,32	1,05
Dalışın içerdiği risktir.	2,78	1,58

Araştırmaya katılan dalgıçların motivasyonlarına ilişkin ortalama puanları incelendiğinde, genel olarak yüksek düzeyde motivasyon sergiledikleri görülmektedir. En yüksek ortalamaya sahip maddelerin "Geriye dönüp baktığımda hatırlayabileceğim bir deneyim yaratmak" (Mean = 4,6987, SD = 0,718), "Dalışın ufuk açıcı ve heyecanlı olması" (Mean = 4,6684, SD = 0,726), "Su altı hayvan ve bitki hayatını görmek" (Mean = 4,5468, SD = 0,840) ve "Keşif yapmak" (Mean = 4,5215, SD = 0,951) ifadeleri olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, katılımcıların özellikle su altı yaşamını gözlemleme, keşfetme ve unutulmaz deneyimler edinme motivasyonlarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Göreli olarak daha düşük ortalamaya sahip maddeler ise "Dalışın içerdiği risktir." (Mean = 2,7848, SD = 1,581), "Dalışın zorlayıcı bir mücadele olacağını düşünmemdir." (Mean = 2,7975, SD = 1,392), "Fit ve sağlıklı olmak" (Mean = 3,0076, SD = 1,497) ve "Yeni insanlarla tanışmak" (Mean = 3,1595, SD = 1,381) şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu durum, dalış turizmüne katılan bireylerin en yüksek motivasyonlarının keşif, unutulmaz deneyim yaşama ve su altı yaşamını gözlemleme gibi deneyimsel ve doğa temelli unsurlar olduğunu göstermektedir.

Bunun yanında, ifadelerin standart sapma değerlerinin genellikle 1'in biraz üzerinde seyrettiği görülmektedir. Bu durum, bireylerin motivasyon düzeylerinde orta düzeyde bir çeşitlilik olduğunu, yani bazı dalgıçların belirli motivasyonlara çok güçlü şekilde bağlıyken bazılarının daha düşük düzeyde bağlılık sergileyebildiğini göstermektedir. Özellikle M28 (Dalışın içerdiği risktir.) maddesinde yüksek standart sapma görülmesi (1,58), bu motivasyonun bireyler arasında oldukça değişkenlik gösterdiğini işaret etmektedir.

Tablo 3. Katılımcı Beklentilerini Ölçmeye Yönelik İfadeler

İFADELER (Dalış aktivitemde...)	Ortalama	Standart Sapma
Eğleneceğim.	4,52	,80
Güzel balıklar göreceğim.	4,45	,86
İyi ekipmanlar olacak.	4,01	1,14
Güvende hissedeceğim.	4,03	1,05
Personel arkadaş canlısı olacak.	4,03	1,04
Güzel su altı canlıları göreceğim.	4,44	,92
Gezi iyi organize edilmiş olacak.	4,13	1,03
Personel yeterli olacak.	4,27	,99
Rahat olacağım.	4,31	,93
Yaralanmayacağım.	4,19	1,16
Paramın karşılığını alacağım.	4,17	1,09
Bilgilendirileceğim.	4,43	,87
İyi insanlar tanıyacağım.	3,87	1,10
Yeni beceriler edineceğim.	4,30	1,07
Fiziksel olarak zorlanacağım.	3,00	1,30
Üşüyeceğim.	2,77	1,36
Risk alacağım.	2,95	1,43
Korkacağım.	2,08	1,30

Katılımcıların dalış deneyimlerine ilişkin beklentileri incelendiğinde, genel olarak yüksek düzeyde beklenti sergiledikleri görülmektedir. En yüksek ortalamaya sahip maddeler, "Eğlenmek" (Mean = 4,529, SD = 0,807), "Güzel balıklar görmek" (Mean = 4,453, SD = 0,860), "Güzel su altı canlıları görmek" (Mean = 4,443, SD = 0,923) ve "Bilgilendirilmek" (Mean = 4,435, SD = 0,877) olarak ortaya çıkmış ve bu sonuçlar, katılımcıların dalış deneyiminden özellikle eğlence, su altı yaşamı gözlemi ve bilgi edinme gibi temel beklentilerle hareket ettiklerini göstermiştir. Düşük değerler olarak karşımıza çıkan "Korkmak" (Mean = 2,086, SD = 1,303), "Üşümek" (Mean = 2,777, SD = 1,365), "Risk almak" (Mean = 2,952, SD = 1,436) ve "Fiziksel olarak zorlanmak" (Mean = 3,008, SD = 1,303) ifadeleri de katılımcıların olumsuz deneyimlere (korku, üşüme, zorlanma, risk alma gibi) ilişkin beklentilerinin düşük olduğunu, bu tarz durumları dalış deneyimlerinden beklemediklerini veya arzu etmediklerini göstermektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Beklentilerinin Karşılama Düzeyini Ölçmeye Yönelik İfadeler

İFADELER (Dalış aktivitemde...)	Ortalama	Standart Sapma
Eğlendim.	4,65	,72
Güzel balıklar gördüm.	4,39	1,00

İyi ekipmanlar kullandım.	4,24	,98
Güvende hissettim.	4,37	,88
Personel arkadaş canlısıydı.	4,31	,83
Güzel su altı canlıları gördüm.	4,37	,99
Gezi iyi organize edilmişti.	4,25	,97
Personel yeterliydi.	4,18	1,02
Rahattım.	4,27	1,00
Yaralanmadım.	4,45	1,08
Paramın karşılığını aldım.	4,34	,89
Bilgilendirildim.	4,44	,82
İyi insanlar tanıdım.	4,29	,99
Yeni beceriler edindim.	4,31	1,05
Fiziksel olarak zorlandım.	2,83	1,46
Üşüdüm.	2,49	1,37
Risk aldım.	2,77	1,50
Korktum.	2,14	1,38

Yukarıda Tablo 4’te verilen katılımcıların dalış deneyimi sonrasında beklentilerinin karşılanma düzeyleri incelendiğinde, genel olarak yüksek bir memnuniyet düzeyi sergiledikleri görülmektedir. En yüksek ortalamalara sahip ifadeler: "Eğlence beklentimin karşılanması" (Mean= 4,656, SD= 0,729), "Yaralanmama beklentimin karşılanması" (Mean= 4,451, SD= 1,083), "Bilgilendirilme beklentimin karşılanması" (Mean= 4,448, SD= 0,821) ve "Güvende hissetme beklentimin karşılanması" (Mean= 4,375, SD= 0,885) ifadeleri, dalış yapan katılımcıların özellikle eğlence, güvenlik ve bilgi edinme konularında beklentilerinin büyük ölçüde karşılandığını göstermektedir. Öte yandan Göreli olarak daha düşük ortalamalara sahip ifadeler, "Korku beklentimin karşılanması" (Mean= 2,142, SD= 1,382), "Üşüme beklentimin karşılanması" (Mean= 2,494, SD= 1,373), "Risk alma beklentimin karşılanması" (Mean= 2,775, SD= 1,500) ve "Fiziksel zorlanma beklentimin karşılanması" (Mean= 2,833, SD= 1,463)

Bu maddeler zaten olumsuz beklentilere (risk, korku, üşüme) ilişkin olduğu için, düşük ortalamalar katılımcıların bu olumsuzlukları ciddi şekilde yaşamadıklarını, yani bekledikleri gibi rahat bir deneyim yaşadıklarını göstermektedir.

Yapı Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Beklentiler ve beklentilerin karşılanması durumu arasındaki farklılıkları ölçmeden önce, -beklentileri ölçmeye ilişkin ifadelerde bazı uyarılama değişiklikleri yapıldığı için- açıklayıcı faktör analizi ile ölçeğin geçerliliği yapılmıştır. Faktör analizi sonucu, KMO değeri 0.872 olarak, Barlett testi sonucu 4415,841 olarak hesaplanmıştır. Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda, özdeğeri 1'in üzerinde olan üç faktör belirlenmiştir. Bu üç faktörün toplam varyansı açıklama oranı %63,33 olarak bulunmuştur. Faktörlerin varyansı açıklama oranları sırasıyla; birinci faktör için %25,96, ikinci faktör için %21,64 ve üçüncü faktör için %15,71’dir. Bu sonuç, ölçekte yer alan maddelerin üç temel boyut altında anlamlı bir şekilde yapılandığını göstermektedir. Söz konusu faktörler, “Hizmet ve Donanım Beklentisi (bilgilendirme, güvenlik, personel yeterliliği, organizasyon kalitesi gibi unsurlar)”, “Eğitsel ve Bilgilendirici Beklenti (Deniz canlılarını gözlemlene, bilgi edinme ve sosyal etkileşim gibi eğitsel deneyimler)” ve “Gelişim ve İlerleme Beklentisi (Fiziksel riskler, korku ve zorluklarla başa çıkma gibi daha içsel ve kişisel beklentiler)” şeklinde isimlendirilmiştir.

Tablo 5. Beklenti Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliliği Bulguları

Faktörler ve İfadeler	Faktör Yüğü	Öz Değerler	V. A. O.
Faktör 1 – Hizmet ve Donanım Beklentisi		7,438	% 25,969
Bilgilendirileceğim.	,775		
Personel arkadaş canlısı olacak.	,762		
Paramın karşılığını alacağım.	,738		
Güvende hissedeceğim.	,711		
Yeni beceriler edineceğim.	,621		
Gezi iyi organize edilmiş olacak.	,596		
Rahat olacağım.	,593		
Personel yeterli olacak.	,587		
İyi ekipmanlar olacak.	,540		
Eğleneceğim.	,507		

Faktör 2 – Eğitsel ve Bilgilendirici Beklenti	2,810	% 21,643
Güzel balıklar göreceğim.	,878	
Güzel su altı canlıları göreceğim	,870	
İyi insanlar tanıyacağım.	,698	
Yaralanmayacağım.	,533	
Faktör 3 – Gelişim ve İlerleme Beklentisi	1,150	% 15,712
Risk alacağım.	,823	
Üşüyeceğim.	,823	
Fiziksel olarak zorlanacağım.	,790	
Korkacağım.	,779	

1-Kesinlikle Katılmıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum

Yine aşağıda Tablo 6’da, beklentilerin karşılanma düzeyine yönelik yapı geçerliliği bulgularına yer verilmiştir. Yapılmış faktör analizi sonucunda, KMO değeri 0.872 olarak, Barlett testi sonucu 5832,217 olarak hesaplanmıştır. Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda, özdeğeri 1'in üzerinde olan üç faktör belirlenmiştir. Bu üç faktörün toplam varyansı açıklama oranı %69,333 olarak bulunmuştur. Faktörlerin varyansı açıklama oranları sırasıyla; birinci faktör için %28,997, ikinci faktör için %24,010 ve üçüncü faktör için %16,325’dir. Bu sonuç, ölçekte yer alan maddelerin üç temel boyut altında anlamlı bir şekilde yapılandığını göstermektedir. Söz konusu faktörler, “Hizmet Kalitesine Dönük Beklentilerin Karşılanması (organizasyonun başarısı, ekipman kalitesi, bilgilendirme ve personel desteği)”, “Fiziksel ve Teknik İmkânlar Yönelik Karşılama (fiziksel güvenlik, sosyal deneyim, arkadaş canlısı personel ve teknik yeterlilikler)” ve “Gelişim ve İlerleme Beklentilerinin Karşılanması (fiziksel zorluklarla baş etme ve kişisel gelişim boyutlarının ne ölçüde karşılandığı)” şeklinde isimlendirilmiştir.

Tablo 6. Beklentilerin Karşılanması Ölçeğine Yönelik Yapı Geçerliliği Bulguları

Faktörler ve İfadeler	Faktör Yüğü	Öz Değerler	V. A. O.
Faktör 1 – Hizmet Kalitesine Dönük Beklentilerin Karşılanması		8,200	%28,997
Güzel su altı canlıları gördüm.	,904		
Güzel balıklar gördüm.	,874		
Gezi iyi organize edilmişti.	,791		
Personel yeterliydi.	,723		
Paramın karşılığını aldım.	,645		
Bilgilendirildim.	,582		
Rahattım.	,506		
Faktör 2 – Fiziksel ve Teknik İmkânlar Yönelik Karşılama		3,011	%24,010
Yaralanmadım.	,797		
İyi insanlar tanıdım.	,751		
Güvende hissettim.	,697		
Yeni beceriler edindim.	,665		
Personel arkadaş canlısıydı.	,640		
Faktör 3 – Gelişim ve İlerleme Beklentilerinin Karşılanması		1,269	%16,325
Korkacağım.	,858		
Fiziksel olarak zorlanacağım.	,838		
Üşüyeceğim.	,799		
Risk alacağım.	,761		

1-Kesinlikle Katılmıyorum 5-Kesinlikle Katılıyorum

Farksızlık Analizine İlişkin Bulgular

Katılımcıların dalış turizmine yönelik beklentileri ile bu beklentilerin karşılanma düzeyleri arasındaki farklılıkları ortaya koymak amacıyla eşleştirilmiş örneklem t-testi (paired samples t-test) uygulanmıştır. Bu test, aynı bireylerden elde edilen iki farklı ölçüm arasındaki anlamlı farkları incelemek için kullanılan bir yöntemdir (Kalaycı, 2016). Çalışmada, beklenti ve bu beklentilerin karşılanma düzeyleri arasındaki farkları ortaya koymak amacıyla eşleştirilmiş örneklem t-testi uygulanmıştır. Her bir faktör için yapılan karşılaştırmalarda, faktör analizinde yer alan maddelerin içerik benzerliği dikkate alınarak gruplamalar yapılmıştır. Bu nedenle, her ne kadar faktör yükleri farklı boyutlarda yapılandırılmış olsa da anlamlı içerik bütünlüğü sağlandığı için faktör bazlı karşılaştırmalar geçerli kabul edilmiştir.

Tablo 7’de hizmet ve donanım boyutuna ilişkin farklılıklar, Tablo 8’de eğitsel ve bilgilendirici beklentiler boyutuna ilişkin farklılıklar, Tablo 9’da ise güvenlik ve kişisel destek beklentileri boyutuna ilişkin farklılıklar sunulmaktadır.

Tablo 7. Hizmet ve Donanım Boyutuna İlişkin Farklılıklar (paired-t testi)

Hizmet ve Donanım	Eşleştirme Farkları			t	df	Sig.
	Ortalama Farkı	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması			
Beklentiler Beklentilerin Karşılanması	-,10022	,71316	,03588	-2,793	394	,005
Hizmet ve Donanım	Ortalama	n	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması		
Beklentiler	4,22	394	,74311	,03739		
Beklentilerin Karşılanması	4,32	394	,77889	,03919		

Beklentiler ile bu beklentilerin karşılanma düzeyi arasındaki farkı belirlemek amacıyla yapılan eşleştirilmiş örneklem t-testi sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur. "Hizmet ve Donanım" boyutuna ilişkin analizde, beklenti ($X=4,22$) ve beklentilerin karşılanma düzeyi ($X=4,32$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(394) = -2,793$; $p = .005$). Elde edilen bu sonuca göre, dalıcıların karşılaştıkları hizmet ve donanım düzeyinin, beklentilerinin üzerine çıktığı anlaşılmaktadır. Ortalama farkın negatif oluşu, katılımcıların hizmet ve donanım konusundaki karşılanma düzeyini, başlangıçta sahip oldukları beklentiden daha yüksek olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu durum, dalış turizmi hizmet sağlayıcılarının hizmet kalitesi ve donanım yeterliliği bakımından kullanıcı beklentilerini karşılama ve hatta aşma eğiliminde olduklarına işaret etmektedir.

Tablo 8. Eğitsel, Bilgilendirici ve Teknik İmkanlar Beklentisinin Karşılanmasına İlişkin Farklılıklar (paired-t testi)

Eğitsel, Bilgilendirici ve Teknik İmkanlar Beklentisi	Eşleştirme Farkları			t	df	Sig.
	Ortalama Farkı	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması			
Beklentiler Beklentilerin Karşılanması	-,11051	,71414	,03593	-3,075	394	,002
Eğitsel, Bilgilendirici ve Teknik İmkanlar Beklentisi	Ortalama	n	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması		
Beklentiler	4,2399	394	,75625	,03805		
Beklentilerin Karşılanması	4,3504	394	,76984	,03874		

Analiz sonucunda beklentilere ilişkin ortalama puan 4,24 ($\pm 0,76$), bu beklentilerin karşılanma düzeyine ilişkin ortalama puan ise 4,35 ($\pm 0,77$) olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların beklentilerinin karşılanma düzeyinin, beklentilerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir ($t(394) = -3,075$, $p < .01$). Bu bulgu, dalış deneyimi yaşayan bireylerin, eğitsel ve bilgilendirici içerikler ile teknik imkanlara yönelik deneyimlerinin, başlangıçtaki beklentilerinin üzerinde gerçekleştiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, dalış faaliyeti sırasında karşılaşılan fiziksel imkânlar, bilgilendirme ve teknik destek unsurları, beklentileri aşan bir düzeyde katılımcı memnuniyeti yaratmıştır.

Tablo 9. Gelişim ve İlerleme Beklentisinin Karşılanmasına İlişkin Farklılıklar (paired-t testi)

Gelişim ve İlerleme Beklentisi	Eşleştirme Farkları			t	df	Sig.
	Ortalama Farkı	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması			
Beklentiler Beklentilerin Karşılanması	,14494	,74812	,03764	3,850	394	,000

Gelişim ve İlerleme Beklentisi	Ortalama	n	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
Beklentiler	2,7057	394	1,09854	,05527
Beklentilerin Karşılanması	2,5608	394	1,17603	,05917

Tablo 9’da verilen analiz sonuçlarına göre, beklentilere ilişkin ortalama puan 2,71 ($\pm 1,10$), bu beklentilerin karşılama düzeyine ilişkin ortalama puan ise 2,56 ($\pm 1,18$) olarak hesaplanmıştır. Beklentiler ile karşılama düzeyleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($t(394) = 3,850$, $p < .001$). Ancak farkın pozitif yönde olması, gelişim ve ilerlemeye yönelik beklentilerin, yaşanan deneyimlere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bireylerin fiziksel zorluk, kişisel risk alma ve sınırlarını aşma gibi konulardaki beklentileri, bu deneyimlerin gerçekleşme düzeyinden daha fazladır.

Bu durum, dalış deneyiminin bireylerde yeterince “gelişimsel meydan okuma” hissi uyandırmadığını ya da bireylerin bu tür deneyimleri daha yoğun yaşamayı beklediklerini ortaya koymaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma, rekreasyonel amaçla tüplü dalış faaliyetlerine katılan bireylerin motivasyonlarını, dalış deneyiminden beklentilerini ve bu beklentilerin karşılama düzeylerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, literatürde yer alan ölçeklerden uyarlanan maddeler aracılığıyla katılımcıların deneyim öncesi ve sonrası değerlendirmeleri toplanmış; elde edilen veriler açıklayıcı faktör analizi ve eşleştirilmiş örneklem t-testi ile incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, dalış turizmine katılan bireylerin hangi güdülerle bu faaliyeti tercih ettiklerini ve deneyim sonunda hizmet sunumu ile beklentiler arasında bir fark olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda yapılan analizler, destinasyon yönetimi ve dalış okullarının hizmet kalitesini artırmaya yönelik önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Çalışmanın bulguları, mevcut literatürle örtüşmekte ve dalış turizmine katılan bireylerin demografik profilinin (yüksek eğitilmiş, orta-üst gelir grubundaki erkekler) küresel ölçekte benzerlik gösterdiğini desteklemektedir (Garrod ve Gössling, 2008; Lucrezi vd., 2017). Motivasyonlar açısından, doğa temelli deneyimlerin öne çıkması, dalışın bir "kaçış" ve "keşif" aktivitesi olarak algılandığını göstermektedir. Bu durum, Pine ve Gilmore (1999) tarafından vurgulanan "deneyim ekonomisi" kavramıyla da uyumludur.

Çalışmanın motivasyon bulguları, dalış turizmine katılan bireylerin deneyim odaklı ve doğa temelli güdülerle hareket ettiklerini göstermektedir. Katılımcıların en yüksek motivasyonları arasında "su altı hayvan ve bitki hayatını görmek" (Ort. = 4,54), "keşif yapmak" (Ort. = 4,52) ve "unutulmaz bir deneyim yaşamak" (Ort. = 4,69) yer almaktadır. Bu bulgular, dalış faaliyetinin yalnızca sportif ya da fiziksel bir etkinlik değil, aynı zamanda doğayla etkileşim, bireysel keşif ve estetik deneyim arayışını da barındırdığını ortaya koymaktadır.

Elde edilen sonuçlar, Garrod ve Gössling (2008) ile Lucrezi ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışmalarda bulgularla örtüşmektedir. Bu çalışmalarda da dalış turizmine katılımın temel motivasyon kaynakları arasında doğaya yakınlık, keşfetme isteği ve çevresel merak ön planda tutulmuştur. Ayrıca Pine ve Gilmore’un (1999) ortaya koyduğu “deneyim ekonomisi” yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, dalışın katılımcılar için yalnızca bir hizmet alımı değil, aynı zamanda kişisel olarak anlam yüklenen ve hafızada yer eden bir deneyim alanı olduğu anlaşılmaktadır.

Beklentilere ilişkin bulgular ise katılımcıların dalış deneyiminden özellikle "eğlence" (Ort. = 4,52), "su altı canlılarını gözlemleme" (Ort. = 4,44) ve "bilgilendirilme" (Ort. = 4,43) gibi unsurları öncelikli olarak

önemsediklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, dalış faaliyetlerinin sadece rekreasyonel değil aynı zamanda öğretici ve bilgi temelli bir deneyim olarak da algılandığını göstermektedir.

Buna karşın, "korku" (Ort. = 2,08) ve "risk alma" (Ort. = 2,95) gibi unsurların düşük ortalamalara sahip olması, dalışın katılımcılar tarafından güvenli, kontrollü ve düşük riskli bir aktivite olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bu sonuç, hizmet sağlayıcıların sunduğu eğitim, rehberlik ve teknik donanımın güvenlik algısını güçlendirdiğine işaret etmektedir. Aynı zamanda katılımcıların daha çok konforlu ve güvenli bir keşif deneyimi arayışında olduklarını düşündürmektedir.

Araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biri, katılımcıların beklentilerinin büyük ölçüde karşılandığını ve bazı durumlarda beklentilerin üzerinde bir deneyim yaşandığını göstermesidir. Özellikle "hizmet ve donanım" boyutunda, deneyim sonrası değerlendirmeler (Ort. = 4,32) başlangıçtaki beklentilere kıyasla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Ort. = 4,22; $p < 0,05$). Bu durum, dalış okulları ve tur operatörlerinin sunduğu hizmetlerin (örneğin ekipman kalitesi, personel yeterliliği, organizasyonel etkinlik) katılımcı memnuniyetine olumlu yansıdığını göstermektedir. Bu bulgu, hizmet kalitesi algısı ve müşteri tatmini arasındaki pozitif ilişkiyi vurgulayan turizm literatürünü desteklemektedir (Parasuraman vd., 1988; Zeithaml vd., 1996).

Benzer şekilde, "eğitsel ve bilgilendirici beklentiler" açısından da karşılanma düzeylerinin anlamlı biçimde yüksek olması (Ort. = 4,35 > Ort. = 4,24; $p < 0,01$), dalış rehberleri ve eğitmenlerinin bilgi aktarımı, güvenli dalış pratiği ve çevresel farkındalık oluşturma konularında başarılı olduğunu göstermektedir. Bu durum, deneyimsel öğrenme kuramlarıyla da uyumludur; katılımcıların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda bilişsel tatmin sağladığı görülmektedir (Kolb, 1984).

Öte yandan, "gelişim ve ilerleme beklentileri" boyutunda, katılımcıların deneyim sonrası değerlendirmeleri beklentilerin gerisinde kalmıştır (Ort. = 2,56 < Ort. = 2,71; $p < 0,001$). Bu fark, dalış faaliyetinin bireylerde yeterince "meydan okuma" ya da "kişisel gelişim" hissi uyandırmadığını düşündürmektedir. Özellikle yüksek motivasyona sahip, deneyimli veya macera arayışında olan dalgıçlar için bu sonuç, daha zorlu ve farklılaştırılmış dalış rotaları ya da ileri seviye dalış eğitimleri tasarlanması gerekliliğine işaret etmektedir. Bu bulgu, rekreasyonel turizmde "flow" (akış) deneyimi ve bireysel tatminin, fiziksel ve psikolojik zorluk dengesine bağlı olduğunu öne süren teorilerle de örtüşmektedir (Csikszentmihalyi, 1990).

Araştırma bulguları doğrultusunda dalış turizmi sektörüne ve akademik çalışmalara yönelik bazı somut öneriler geliştirilebilir. Öncelikle, hizmet kalitesinin artırılması adına dalış okulları ve tur operatörlerinin ekipman kalitesini sürekli güncellemeleri, personelin mesleki yeterliliklerini artıracak şekilde eğitim programları uygulamaları önem arz etmektedir. Katılımcıların bilgi edinme beklentilerinin yüksek olduğu göz önüne alındığında, dalış öncesinde ve sonrasında kapsamlı brifinglerin sunulması, deneyim kalitesini yükseltecektir.

Yine, dalış deneyiminin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik tatmin sağlayan bir etkinlik olduğu görülmektedir. Katılımcıların "unutulmaz deneyim" motivasyonu göz önüne alındığında, dalış öncesi ve sonrası süreçlerin yalnızca teknik brifinglerle sınırlı kalmaması, aynı zamanda duygusal ve kültürel yönleri kapsayan bütüncül deneyim tasarımlarına yer verilmesi önerilmektedir. Örneğin, dalış anılarını kaydetmeye yönelik dijital günlükler, deneyimi derinleştirebilir.

Araştırmada düşük karşılanma düzeyine sahip olan gelişim ve ilerleme beklentilerine yanıt verebilmek için farklı zorluk seviyelerine sahip dalış rotaları tasarlanmalı ve macera arayışındaki katılımcılara özel içerikler sunulmalıdır. Teknik dalış, mağara dalışı gibi ileri düzey eğitim programlarının yaygınlaştırılması, bireysel gelişimi önceleyen dalgıçlar için önemli bir değer yaratacaktır.

Sürdürülebilirlik açısından, dalış turizminin doğal çevre üzerindeki etkilerinin azaltılması için çevresel farkındalık eğitimlerinin yaygınlaştırılması gereklidir. Özellikle koruma altındaki su altı ekosistemlerinde yürütülen faaliyetlerin, çevresel düzenlemelerle uyumlu şekilde gerçekleştirilmesi, bu alanların uzun vadeli korunmasına katkı sağlayacaktır.

Ek olarak, dijital teknolojilerin eğitsel süreçlerde kullanımına ilişkin potansiyel göz ardı edilmemelidir. Mobil uygulamalar, sanal gerçeklik destekli eğitim modülleri ve çevrimiçi bilgilendirme platformları gibi yenilikçi araçların entegre edilmesi hem güvenlik hem de katılımcı memnuniyeti açısından katkı sağlayacaktır.

Akademik alanda ise, bu çalışma nicel verilerle sınırlı kalmıştır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda nitel yöntemlerin (örneğin derinlemesine görüşmeler veya katılımcı gözlemleri) kullanılması, dalış motivasyonlarının ve deneyimlerinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir. Ayrıca farklı coğrafi bölgelerde yapılacak karşılaştırmalı araştırmalar, dalış turizminin kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerine

dair daha geniş bir perspektif sunacaktır. Gelecekteki çalışmalarda; yaş, deneyim seviyesi, eğitim düzeyi veya dalış türü (ör. rekreasyonel vs. teknik dalış) gibi değişkenlere göre örneklem segmentasyonu yapılması, motivasyon ve beklentilerin gruplar arası farklarını daha belirgin hale getirebilir. Son olarak, dalış motivasyonları, daha geniş psikolojik teoriler bağlamında (örneğin öz belirleme kuramı, akış teorisi, macera arayışı kuramı) ele alınarak kuramsal temellere dayandırılabilir.

Kaynakça

- Anderson, R. C., Adam, M. S., Kitchen-Wheeler, A. M., and Stevens, G. (2011). Extent and economic value of manta ray watching in Maldives. *Tourism in Marine Environments*, 7(1), 15–27.
- Augustine, S., Dearden, P., and Rollins, R. (2015). Are changing diver characteristics important for coral reef conservation? *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems*, 26(4), 660–673.
- Birtles, A., Valentine, P., and Curnock, M. (2001). Tourism based on free-ranging marine wildlife: Opportunities and responsibilities. In *Wildlife Tourism Research Report Series No. 11: Status Assessment of Wildlife Tourism in Australia Series*. CRC for Sustainable Tourism.
- Coghlan, A. (2012). Facilitating reef tourism management through an innovative importance-performance analysis method. *Tourism Management*, 33(4), 767–775.
- Cole, B., Emmons, M. F., and Espinosa, D. (2016). The world's best scuba diving locations. SCUBA Diving Magazine. Erişim Tarihi: April 2, 2025, from <http://www.scubadiving.com/worlds-best-scuba-divinglocations-2016>
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York, NY: Harper and Row.
- Curtin, S., and Garrod, B. (2008). Vulnerability of marine mammals to diving tourism activities. In B. Garrod and S. Gössling (Eds.), *New frontiers in marine tourism: Diving experiences, sustainability, management* (pp. 29–48). Oxford, UK: Elsevier.
- Çulha, O., ve Uşaklı, A. (2012). Turistlerin su altı dalış motivasyonlarının belirlenmesi. *Sualtı Değerleri ve Turizm Sempozyumu* (7–9 Haziran), Bildiriler Kitabı içinde (s. 12). Balıkesir.
- Çulha, Y., ve Yaşar, O. (2024). Silifke ve Erdemli ilçeleri kıyılarında su altı dalış turizmi üzerine nitel bir araştırma. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(11), 824–844.
- Davenport, J., and Davenport, J. L. (2006). The impact of tourism and personal leisure transport on coastal environments: A review. *Estuarine, Coastal and Shelf Science*, 67(1–2), 280–292. <https://doi.org/10.1016/j.ecss.2005.11.026>
- Davis, D., and Tisdell, C. (1995). Recreational scuba-diving and carrying capacity in marine protected areas. *Ocean & Coastal Management*, 26(1), 19–40. [https://doi.org/10.1016/0964-5691\(95\)00012-6](https://doi.org/10.1016/0964-5691(95)00012-6)
- Dearden, P., Bennett, B., and Rollins, R. (2006). Implications for coral reef conservation of diver specialization. *Environmental Conservation*, 33(4), 353–363.
- Ditton, R. B., Osburn, H. R., Baker, T. L., and Thailing, C. E. (2002). Demographics, attitudes, and reef management preferences of sport divers in offshore Texas waters. *ICES Journal of Marine Science*, 59(1), 186–191.
- Edney, J. (2012). Diver characteristics, motivations, and attitudes: Chuuk Lagoon. *Tourism in Marine Environments*, 8(1), 7–18.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). SAGE Publications.
- Garrod, B., and Gössling, S. (2008). İçinde B. Garrod ve S. Gössling (Ed.), *New frontiers in marine tourism: Diving experiences, sustainability, management*. Amsterdam: Elsevier Ltd.
- George, D., and Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update* (10th ed.). Pearson.
- Giglio, V. J., Adelir-Alves, J., Merino, N. B., Bravo-Olivas, M. L., Camp, E. F., Casoli, E., ... Ferreira, C. E. L. (2025). DiverReef: A global database of the behavior of recreational divers and their interactions with reefs over 20 years. *Ecology*, 106(2), e4519. <https://doi.org/10.1002/ecy.4519>

- Giglio, V. J., Luiz, O. J., and Schiavetti, A. (2015). Marine life preferences and perceptions among recreational divers in Brazilian coral reefs. *Tourism Management*, 51, 49–57.
- Hall, C. M. (2001). Trends in ocean and coastal tourism: The end of the last frontier? *Ocean & Coastal Management*, 44, 601–618.
- Hermoso, M., Narváez, S., and Thiel, M. (2020). Engaging recreational scuba divers in marine citizen science: Differences according to popularity of the diving area. *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems*, 31(2), 441–455. <https://doi.org/10.1002/aqc.3466>
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* (2nd ed.). Island Press.
- Jennings, G. (2006). Water-based tourism, sport, leisure, and recreation experiences. İçinde G. Jennings (Ed.), *Water-based tourism, sport, leisure, and recreation experiences* (ss. 1–20). ABD: Butterworth-Heinemann.
- Kalaycı, Ş. (2016). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Lucrezi, S., Milanese, M., Markantonatou, V., Cerrano, C., Sarà, A., Palma, M., and Saayman, M. (2017). Scuba diving tourism systems and sustainability: Perceptions by the scuba diving industry in two marine protected areas. *Tourism Management*, 59, 385–403. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.09.004>
- Lusby, M. C., and Cottrell, S. (2008). Understanding motivation and expectation of scuba divers. *Tourism in Marine Environments*, 5(1), 1–14.
- Lück, M. (2008). *The encyclopedia of tourism and recreation in marine environments*. London, UK: CABI.
- Marconi, M., Giglio, V. J., Pereira-Filho, G. H., and Motta, F. S. (2023). Effects of the COVID-19 pandemic on SCUBA diving experience in marine protected areas. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 41, 100501. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100501>
- Mathieu, L. F., Langford, I. H., and Kenyon, W. (2003). Valuing marine parks in a developing country: A case study of the Seychelles. *Environment and Development Economics*, 8(2), 373–390. <https://doi.org/10.1017/S1355770X03020131>
- Meisel, C., and Cottrell, S. (2004). Differences in motivations and expectations of divers in the Florida Keys. *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium* Bildiri içinde (ss. 393–401). GTR-NE-317. Newtown Square, PA: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station.
- Meisel-Lusby, C., and Cottrell, S. (2025). Understanding motivations and expectations of scuba divers. *Tourism in Marine Environments*, 19(3–4), 159–172. <https://doi.org/10.3727/216901925X17364076067666>
- Meyer, L. A., Thapa, B., and Pennington-Gray, L. (2003). An exploration of motivations among scuba divers in North Central Florida. İçinde R. Schuster (Ed.), *Proceedings of the 2002 Northeastern Recreation Research Symposium* (ss. 292–295). USDA Forest Service, Northeastern Research Station. General Technical Report NE-302.
- Miller, M. L. (1993). The rise of coastal and marine tourism. *Ocean & Coastal Management*, 20(3), 181–199. [https://doi.org/10.1016/0964-5691\(93\)90066-8](https://doi.org/10.1016/0964-5691(93)90066-8)
- Mola, F., Shafaei, F., and Mohamed, B. (2012). Tourism and the environment: Issues of concern and sustainability of southern part of the Caspian Sea coastal areas. *Journal of Sustainable Development*, 5(3), 2–10. <https://doi.org/10.5539/jsd.v5n3p2>
- Mundet, L., and Ribera, L. (2001). Characteristics of divers at a Spanish resort. *Tourism Management*, 22(5), 501–510.
- Musa, G. (2002). Sipadan: A scuba-diving paradise: An analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management. *Tourism Geographies*, 4(2), 195–209.
- Musa, G., Kadir, S. L. S. A., and Lee, L. (2006). Layang Layang: An empirical study on scuba divers' satisfaction. *Tourism in Marine Environments*, 2(2), 89–102.

- Musa, G., Seng, W. T., Thirumoorthi, T., and Abessi, M. (2010). The influence of scuba divers' personality, experience, and demographic profile on their underwater behavior. *Tourism in Marine Environments*, 7(1), 1–14.
- Oh, C.-O., Lyu, S. O., and Hammitt, W. E. (2012). Predictive linkages between recreation specialization and place attachment. *Journal of Leisure Research*, 44(1), 70–87. <https://doi.org/10.1080/00222216.2012.11950256>
- Ong, T. F., and Musa, G. (2011). An examination of recreational divers' underwater behaviour by attitude-behaviour theories. *Current Issues in Tourism*, 14(8), 779–795. <https://doi.org/10.1080/13683500.2011.585227>
- Orams, M. (1999). *Marine tourism: Development, impacts and management*. London: Routledge.
- Pabel, A., and Coghlan, A. (2011). Dive market segments and destination competitiveness: A case study of the Great Barrier Reef in view of changing reef ecosystem health. *Tourism in Marine Environments*, 7(2), 55–66.
- PADI. (2021). *Worldwide corporate statistics*. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2025, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.padi.com/sites/default/files/documents/2025-02/PADI%20Worldwide%20Corporate%20Statistics%20%281%29.pdf>
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., and Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12–40.
- Pine, B. J., and Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: Work is theatre & every business a stage*. Harvard Business Press.
- Porter, L. (2016). The world's best dive sites. *The Telegraph*. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2025, <http://www.telegraph.co.uk/travel/galleries/The-worlds-best-dive-sites>
- Rangel, M. O., Pita, C. B., Gonçalves, J. M. S., Oliveira, F., Costa, C., and Erzini, K. (2014). Developing self-guided scuba dive routes in the Algarve (Portugal) and analysing visitors' perceptions. *Marine Policy*, 45, 194–203. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2013.10.011>
- Roman, S. J., Dearden, P., and Rollins, R. (2007). Application of zoning and “limits of acceptable change” to manage snorkeling tourism. *Environmental Management*, 39(6), 819–830.
- Salim, N., Bahauddin, A., and Mohamed, B. (2013). Influence of scuba divers' specialization on their underwater behavior. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 5(4), 388–397. <https://doi.org/10.1108/WHATT-05-2013-0029>
- Sangthong, S., Pattanapokinsakul, K., and Soonsan, N. (2025). Scuba tourist motivations in coastal and marine destinations. *Journal of Park and Recreation Administration*, 2025 (Online First). <https://doi.org/10.18666/JPra-2025-12331>
- Schuhbauer, A., Favoretto, F., Wang, T., Aburto-Oropeza, O., Sala, E., Millage, K. D., ... Cisneros-Montemayor, A. M. (2025). Global economic impact of scuba dive tourism. *Cell Reports Sustainability*, 2(7), 100435. <https://doi.org/10.1016/j.crsus.2025.100435>
- Schumann, P. W., Casey, J. F., Horrocks, J. A., and Oxenford, H. A. (2013). Recreational SCUBA divers' willingness to pay for marine biodiversity in Barbados. *Journal of Environmental Management*, 121, 29–36. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2013.02.026>
- Shafer, C. S., and Inglis, G. J. (2000). Influence of social, biophysical, and managerial conditions on tourism experiences within the Great Barrier Reef World Heritage Area. *Environmental Management*, 26(1), 73–87.
- Smith, K. R., Scarpaci, C., Scarr, M. J., and Otway, N. M. (2014). Scuba diving tourism with critically endangered grey nurse sharks (*Carcharias taurus*) off eastern Australia: Tourist demographics, shark behaviour and diver compliance. *Tourism Management*, 45, 211–225. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2014.05.002>

- Thur, S. M. (2010). User fees as sustainable financing mechanisms for marine protected areas: An application to the Bonaire National Marine Park. *Marine Policy*, 34(1), 63–69. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2009.04.007>
- Todd, S. L., Graefe, A. R., and Mann, W. (2002). Differences in SCUBA diver motivations based on level of development. İçinde S. L. Todd (Ed.), *Proceedings of the 2001 Northeastern Recreation Research Symposium* (ss. 107–114). USDA Forest Service, Northeastern Research Station. General Technical Report NE-289.
- Uyarra, M. C., Watkinson, A. R., and Côté, I. M. (2009). Managing dive tourism for the sustainable use of coral reefs: Validating diver perceptions of attractive site features. *Environmental Management*, 43(1), 1–16.
- Williams, I. D., and Polunin, N. V. C. (2000). Differences between protected and unprotected reefs of the western Caribbean in attributes preferred by dive tourists. *Environmental Conservation*, 27(4), 382–391.
- Wuest, P. (2013). 50 best dive sites in the world. *Sport Diver – The Official Publication of the PADI Diving Society*. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2025, <http://www.sportdiver.com/photos/planets-50-greatest-dives>
- Zeithaml, V. A., Berry, L. L., and Parasuraman, A. (1996). The behavioral consequences of service quality. *Journal of Marketing*, 60(2), 31–46. <https://doi.org/10.1177/002224299606000203>
- Zimmerhackel, J. S., Rogers, A. A., Meekan, M. G., Ali, K., Pannell, D. J., and Kragt, M. E. (2018). How shark conservation in the Maldives affects demand for dive tourism. *Tourism Management*, 69, 263–271. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.009>
- Zorrilla-Pujana, J., Roberts, C., Bejarano, S., and Côté, I. (2025). Marine protected areas for dive tourism. *Scientific Reports*, 15, 83664. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-83664-1>